

1. Ilmiön nimi.

Sirkuskulttuuri

2. Mihin aihealueeseen ilmiö kuuluu? Valitse valikosta yksi tai useampi aihealue.

Esittävät taiteet

3. Sijainti. Liittyykö ilmiö johonkin tiettyyn paikkaan tai alueeseen Suomessa? (Valitse koko Suomi, maakunta/maakunnat ja kunta/kunnat)

Koko Suomi

4. Asiasanat. Mitä muuta ilmiöön liittyy? Käytä mielellään yleisiä suomalaisia asiasanoja <https://finto.fi/ysa/fi/>.

Sirkustaide, sirkusala, sirkukset, nykysirkus, sosiaalinen sirkus, perinteinen sirkus, sirkusteltoa, sirkuskoulut, nuorisosirkukset, sirkustaiteilijat, sirkuslajit, akrobatia, ilma-akrobatia, tasapainoilu, jongleeraus, taikuus, klovneria, sirkusnumerot, sirkuseläimet.

5. Ketkä harjoittavat tai tuntevat perinnettä? (50–200 sanaa)

Sirkuskulttuuria harjoitetaan sekä ammattilaisten että harrastajien voimin. Sirkuskulttuuriin kuuluu sirkustaitojen harjoittamista ja yleisölle suunnattua esitystoimintaa. Esityksiä tekevät sekä harrastajat että ammattilaiset. Sirkusesityksillä on Suomessa vuosittain useita satojatuhansia katsojia.

Esitystoiminnassa on mukana sirkustaiteilijoiden lisäksi monien muiden alojen ammattilaisia, jotka osallistuvat teoksen taiteelliseen suunnitteluun tai hoitavat mm. ohjelmistosuunnitteluun, esitystekniikkaan ja yleisön palvelemiseen liittyviä tehtäviä. Sirkuskulttuuriin liittyy myös välineiden huoltoa, käyttämistä ja kehittämistä sekä sirkuseläinten hoitoa ja koulutusta.

Suomalaisten sirkusammattilaisten joukko koostuu noin kolmesta sadasta taiteilijasta ja opettajasta. Sirkustaiteilijat ovat opiskelleet koti- ja ulkomaisissa sirkuskouluissa tai he ovat itseoppineita. Sirkusryhmien ja perinteisen sirkuksen esiintymistilaisuuksien lisäksi he työskentelevät yksityistilaisuuksissa, tapahtumissa ja näyttämötaiteiden muissa tuotannoissa sekä estradiviihteen erilaisissa tehtävissä. Moni myös opettaa nuorisosirkuksissa ja sirkuskerhoissa.

Nuorisosirkusten opetustehtävissä toimii kaikkiaan noin 250 henkeä. Maamme lukuisissa nuorisosirkuksissa sirkustaitoja harjoittelee noin 9000 eri ikäistä harrastajaa ja määrä kasvaa koko ajan.

Sirkusalan tuntijoita ovat myös lukuisat muilla aloilla toimivat sirkuksen ystävät, tutkijat ja keräilijät, jotka tallentavat sirkuksen historiaa ja välittävät sirkustietoutta eteenpäin.

6. Miten perinnettä harjoitetaan tänä päivänä? Onko siitä erilaisia versioita? (50–400 sanaa)

Suomi on dynaaminen eurooppalainen sirkusmaa. Suomalainen sirkuskulttuuri pitää sisällään sekä kiertävää sirkustoimintaa eläimineen ja telttoineen, nykysirkustoimintaa että harrastustoimintaa. 1970-luvulla alkanut sirkusharrastustoiminta on johtanut ainutlaatuisen nykysirkuskulttuurin kehittymiseen maassamme ja samalla tämän toiminnan rinnalla kiertävä telttasirkus kannattelee maamme perinteistä sirkuskulttuuria elinvoimaisena. Nykysirkus vie sirkustaidetta uusille estradeille ja uusiin muotoihin.

Yksittäisten sirkustaiteilijoiden toimintakenttä on kuitenkin tässä esitettyä kolmijakoa laajempi. Sirkustaiteilijat voivat esiintyä hyvin monenlaisissa yhteyksissä ja tilaisuuksissa. Sirkustaidetta harjoittavat ammattimaisesti myös monet sirkuskulttuurin ulkopuolelta tulleet, ja näin ollen sirkustaiteen tuntemus ja harjoittaminen eivät rajoitu vain sirkusyhteisöön.

Sirkus on aina ollut kansainvälinen taidemuoto, jolle rajat ovat avoinna niin maantieteellisesti kuin taiteiden välilläkin. Kiertäminen on perinteisesti ollut luonteva tapa saavuttaa uusia yleisöjä. Sirkustaitojen oppiminen vie kauan aikaa, joten taloudellisinta on ollut säilyttää sama ohjelma ja tavoitella sillä uusia yleisöjä eri paikkakunnilla. Sirkuksen toimintakenttä on hyvin kansainvälinen. Taidot, taiteilijat ja teokset siirtyvät paikkakunnalta ja maasta toiseen.

Perinteinen sirkus nojaa traditioon ja esitys koostuu määrämittäisistä ohjelmanumeroista pyöreällä maneesilla esitettynä. Ohjelmassa voi olla mm. taitoa ja keuhonhallintaa vaativia akrobaattisia numeroita, erilaisia tarkkuuta ja manipulointitaitoja vaativia numeroita, klovneriaa ja taikuutta. Eläinnumerot ovat perinteisessä sirkuksessa luontevassa roolissa. Tärkeä tehtävänsä on myös esitystä juontavalla sirkustirehtöörillä sekä orkesterilla.

Nykysirkusteoksissa käytetään sirkuksen elementtejä ja tekniikoita, mutta esitys on usein muodoltaan vapaa. Nykysirkus yhdistää sirkusta muihin esittäviin taiteisiin ja käyttää estetiikkaa, jonka lähtökohdat ovat usein lähempänä muita esittäviä taiteita kuin perinteistä sirkusta. Se mitä sirkustaidon avulla halutaan ilmaista, on usein merkityksellisempää, kuin temppu itse. Nykysirkuksessa esityksen tapahtumispaikka tai tapahtumisen tapa ei määrittele sitä, koetaanko esitys sirkukseksi.

Muiden esittävien taiteiden tavoin sirkuksen estetiikat ja toimintamuodot ovat alituisessa muutoksessa. Myös käytettävät sanat muuttuvat taiteen mukana ja riippuvat käyttäjästänsä. Jako perinteiseen ja nykysirkukseen heijastelee Euroopassa 1970-luvulta alkanutta murrosta, jossa sirkuksen ammattilaisuus avautui perinteisten sirkussukujen ulkopuolisille sirkuskoulujen perustamisen myötä.

Sirkustaidetta käytetään Suomessa monipuolisesti, myös erityisryhmien hyvinvoinnin edistämiseen. Sosiaalisessa sirkuksessa sirkus toimii kohtaamisen välineenä osallistujien tarpeiden mukaan mm. osallisuuden, yhteisöllisyyden ja arjen toimintojen edistämiseksi. Tällä hetkellä sirkusta käytetään menetelmänä mm. vanhusten, turvapaikanhakijoiden, maahanmuuttajien, mielenterveyskuntoutujien ja erityisnuorten kanssa. Suomessa on myös kehitetty uusia sirkustoiminnan muotoja, kuten vauvasirkus.

7. Kuvaile perinteen taustaa ja historiaa. (50–400 sanaa)

Konkreettisesti voidaan ajatella sirkustoiminnan Suomessa alkaneen ranskalaisen taitoratsastusryhmän vierailusta Turussa kesällä 1802, vaikka yksittäisiä sirkustaiteilijoita oli nähty maassamme aikaisemminkin. Seuraavina vuosikymmeninä Suomi saavutti pysyvän aseman ulkomaisten sirkusseurueiden läpikulkumaana niiden matkatessa Tukholman ja Pietarin välillä.

Ensimmäisenä suomalaisena sirkuksena pidetään Ducanderin veljesten vuonna 1896 kokoamaa sirkusta. 1900-luvun alkuvuosikymmeninä maassamme toimi vähän kiertäviä sirkuksia, mutta pienet sirkukset olivat olennainen osa suljettujen tivoleiden ohjelmatarjontaa. Enimmillään maassamme kiersi 16 tivoliyksikköä. Karhumäessä vuosina 1942–44 toiminut rintamativoli ja sen sirkus kannattelivat sirkuskulttuuria sota-aikana. Myös Linnanmäen huvipuistossa toimi sirkus, side show -teatteri ja sekä ulkoilmanäyttämö 1950-luvulta alkaen.

Pitkät välimatkat, talven ankaruus sekä valtion sirkukselle langettama korkea huvivero vaikeuttivat kannattavan sirkustoiminnan ylläpitämistä ja 1900-luvun alkupuoliskolla useiden sirkusten elinkaari jäi lyhyeksi.

Sirkustoiminta voimistui uudestaan 1970-luvulta alkaen. Suomen ensimmäinen nuorisosirkus perustettiin Haminassa vuonna 1972. Sirkus Finlandia aloitti toimintansa vuonna 1976. Sen vanavedessä maahan syntyi useampia sirkuksia. Nykyisin maassamme toimii kolmesta neljään kiertävää perinteistä sirkusta.

Nykysirkuksen taidemuoto alkoi kehittyä Suomessa 1990-luvulla. Vakiintuneita ammattilaisryhmiä toimii maassamme parikymmentä. Lisäksi teoksia tuotetaan lukuisten työryhmien, työparien ja yksittäisten taiteilijoiden voimin. Suomalaiset sirkustaiteilijat ja -ryhmät työskentelevät hyvin kansainvälisessä toimintaympäristössä ja suomalainen sirkustaide nauttii kansainvälistä arvonantoa.

Sirkusharrastuksen suosio on laajentanut nuorisosirkustoiminnan lähes koko maan kattavaksi nuorisosirkuskoulujen ja sirkuskerhojen verkostoksi ja opetustarjontaa suunnataan kaiken ikäisille. Lisääntyvä harrastustoiminta on luonut hyvän perustan suomalaiselle sirkuskulttuurille kasvattaen uusia esiintyjä- ja katsojasukupolvia.

Tutkintoon johtava sirkuskoulutus alkoi maassamme vuonna 1994. Sirkusammattilaisia koulutetaan tätä nykyä kahdessa oppilaitoksessa Turussa ja Lahdessa.

Reilun kahden sadan vuoden kuluessa sirkus on muuttunut säädösten ja lakien kohteena olevasta joskus arveluttavaksikin koetusta toiminnasta itsenäiseksi, aktiiviseksi toimijaksi, jolla on myös valtion kulttuurihallinnon näkökulmasta oma tärkeä merkityksensä suomalaisessa taide-elämässä.

8. Miten sirkuskulttuuria välitetään eteenpäin? Miten se siirtyy sukupolvelta tai yhteisöltä toiselle? (50–400 sanaa)

Perinteisesti on ajateltu, että sirkukseen kasvetaan, syntymällä sirkukseen ja oppimalla tiedot ja taidot edellisiltä sukupolvilta, usein perhepiirissä. Nykyisin sirkustaidetta opetetaan nuorisosirkuksissa ja ammatillisissa oppilaitoksissa. Taitojen harjoittelu itsenäisesti verkosta löytyvien esimerkkien avulla on myös yksi väylä sirkuksen pariin.

Harrastustoiminta nuorisosirkuksissa ja sirkuskerhoissa on merkityksellistä sirkuskulttuurin vaalimisen kannalta. Opetustilanteissa välittyy sirkustaitojen lisäksi myös moninainen sirkukseen liittyvä sanaton perinne ja yhteisöllisyyden kokemus. Sirkuslaisten keskuudessa tunnetun yhteisöllisyyden säilyttämisellä ja vahvistamisella on merkitystä sirkuskulttuurin säilymiselle. Yhteisöllisyys elää voimakkaana alan tapahtumissa, kuten nuorisosirkusfestivaaleilla ja lajikohtaisissa harrastajien ja ammattilaisten tapaamisissa.

Taiteen perusopetusta sirkuksessa on annettu Suomessa vuodesta 1993. Syksystä 2016 alkaen sirkustaidetta opetetaan myös yläkoulussa ja lukiossa Tampereella.

Maassamme valmistuu vuosittain yhteensä 15–20 sirkusammattilaista kahdesta ammatillisesta sirkuskoulusta. Turun ammattikorkeakoulun Taideakatemiassa on nelivuotinen sirkuslinja osana esittävän taiteen koulutusohjelmaa. Koulutuskeskus Salpaus Lahdessa tarjoaa kolmivuotisen sirkusartistikoulutuksen. Jatkokouluttautuminen tapahtuu usein alan eurooppalaisissa oppilaitoksissa.

Harrastajayhteisöt luovat monin tavoin pohjaa ammattimaiselle toiminnalle. Useiden nykyisten suomalaisten sirkustaiteilijoiden ura on alkanut harrastuksen kautta, josta on siirrytty ammattilaistasolle hakeutumalla alan kansainvälisiin kouluihin. Taidot opitaan yhä edellisten sukupolvien taitajilta, niin sirkuksessa kuin sirkuskoulussakin.

Sirkuskulttuurin elinvoimaisuudelle keskeistä on esitystoiminnan jatkuminen monipuolisena ja erilaisille yleisöille saavutettavana sekä harrastamisen ja esitystoiminnan välisen yhteyden säilyminen elävänä. Sirkusfestivaalien ja -tapahtumien järjestämisellä on suuri merkitys sirkuskulttuurin ylläpitämiselle ja taiteenalan uudistamiselle.

Sirkuskulttuuria rakentavat osaltaan sirkuksesta sosiaaliseen mediaan ja blogeihin kirjoittavat sirkustietouden harrastajat sekä yksityisiä kokoelmia ylläpitävät keräilijät. Sirkuskulttuurin välittäjiä ovat myös sirkuksesta kirjoitetut julkaisut ja museoiden sirkusaiheiset näyttelyt.

Sirkuskulttuurin edistämisessä olennaista on taiteenalan historian tallentaminen ja historian käyttäminen alan kehittämiseen. Tarvitaan tiedon tuottamista ja tutkimusta. Tällä hetkellä Suomessa ei ole ammattimaista muistiorganisaatiota, jonka tehtävänä olisi sirkuksen tallentaminen.

9. Miltä sirkuksen tulevaisuus näyttää? (50–200 sanaa)

Sirkus on suosittua ja ala on kehittynyt dynaamisesti viime vuosikymmeninä. Tilastoidut esitys- ja yleisömäärät ovat kehittyneet suotuisasti. Sirkus kiinnostaa myös sellaisia katsojaryhmiä, joita muut esittävät taiteet eivät tavoita, kuten nuoria kaupunkilaisia miehiä.

Sirkusharrastajien määrä on viime vuodet kasvanut tasaisesti. Harrastajilla on suuri merkitys sirkuskulttuurin tulevaisuudelle Suomessa. Tämän hetken lapset ja nuoret, jotka ovat harrastuksensa myötä saaneet henkilökohtaisen kontaktin sirkukseen, ovat tulevaisuuden päättäjiä ja pystyvät vaikuttamaan siihen, miten yhteiskunnassa tunnustetaan sirkus taidelajina.

Vankka harrastajapohja tuo osaltaan yleisöä sirkustapahtumiin. Se edesauttaa ulkomaisten

taiteilijoiden kutsumista esiintymään ja opettamaan Suomeen. Vierailijat tuovat uusia vaikutteita ammattilaisten ja harrastajien toimintaan ja monipuolistavat sirkustaiteen kenttää maassamme.

Suomessa on yksi toisen asteen ja yksi korkea-asteen ammatillinen sirkuskoulutus, mutta koulutuspolusta puuttuu väylä maisterin ja tohtorin tutkintoihin. Puuttuva koulutus sekä kotimaisten työtilaisuuksien vähyyt aiheuttavat sirkustaiteilijoiden aivovuotoa ulkomaille. Sirkustaiteen nauttima julkinen tuki on matalaa taiteenalan vaikuttavuuteen ja volyymeihin suhteutettuna. Sirkuksen ammatillista kenttää tulisi kehittää ja sen rakenteita vahvistaa, jotta alalla toimiville ja valmistuvilla opiskelijoille löytyisi työmahdollisuuksia.

Perinteinen sirkus on neljän vuosikymmenen aikana kasvanut ilman julkista tukea ja on säilyttänyt paikkansa lapsiperheiden suosikkina. Perinteiset sirkukset vievät sirkustaidetta sellaisillekin paikkakunnille, joissa kulttuuritoiminta muuten on vähäistä. Taloussuhdanteet vaikuttavat lipputulosten varassa elävien sirkusten toimintaan ja paikalliset työmarkkinoiden muutokset näkyvät yleisömäärissä. Perinteisten sirkusten tulevaisuuden kannalta ovat merkittäviä myös eläinasiakysymykset sekä se, miten kunnat kaavoittavat ja rakentavat keskustojaan. Sirkusten toimintaan soveltuvia hiekkakenttiä ollaan muuttamassa kivetyiksi, mikä kaventaa sirkusten mahdollisuuksia turvata esitysten alueellinen saavutettavuus.

10. Ilmoituksen taustalla olevat yhteisöt.

Jos haluat mukaan tähän listaan, lähetä viesti yhtisön nimi ja verkko-osoite Johanna Mäkelälle johanna.makela@sirkusinfo.fi !!

Yhdistyksiä

Cirko – Uuden sirkuksen keskus www.cirko.fi

Suomen Nuorisosirkusliitto www.sns.fi

Sirkuksen tiedotuskeskus www.sirkusinfo.fi

Sirkusryhmiä ja työryhmiä

Agit-Cirk www.agitcirk.com

Sirkus Magenta www.sirkusmagenta.fi

Sirkus Supiainen supiainen.com

Perinteisiä sirkuksia

Sirkus Finlandia www.sirkusfinlandia.fi

11. Lähteet ja linkkejä muihin tietolähteisiin (esim. verkkolähteet, kirjallisuus, tietokannat, videolinkit).

Suomalaisen sirkuksen Sirkka-tietokanta esittelee taiteilijoita ja opettajia, sirkusryhmiä ja teoksia: <http://sirkusinfo.fi/sirkus-suomessa/sirkka-tietokanta/>

Sirkustilastot: <http://sirkusinfo.fi/sirkus-suomessa/tilastot/>

Suomen Nuorisosirkusliitto www.sns.fi

ja sen 45 jäsenorganisaatiota: <http://sns.fi/sns/jasenyhteisot/>

Verkkoaineistoja ja blogeja

Eikö täällä ole norsuja <https://sirkusblogi.wordpress.com>

Sirkusteltoa <http://sirkusteltoa.blogspot.fi>

Pelleopisto – Online clown academy <http://clownstudies.blogspot.fi>

Suomessa julkaistua sirkustietokirjallisuutta

Aaltonen, Timo & Purho, Markku (toim.): Makiaa magiaa. Viihdetaito ja estraditaide. Markku Purho Ky 2002.

Markku Aulanko & Seppo Malinen & Vesa Salo: Akrobaatin elämää tivolisissa. Erään akrobaattiryhmän tarina – ja vähän muutakin! Musta Harlekiini Ky 2015.

Aulanko, Markku & Gammals, Björn: Sirkustempuja palloilla, renkailla ja keiloilla. Otava 1986.

Aulanko, Markku & Nieminen, Kari: Sirkustaitojen käsikirja. Otava 1989.

Aulanko, Markku: Vanni. Suomalaisen norsuhistorian lyhyt oppimäärä. Musta Harlekiini 2005.

Cedercreutz, Emil: Cirkusliv i Norden. Illustrerad med skulpturer och silhuetter av författaren. Förlaget Bro. Helsingfors 1946.

Heinonen, Pentti: Jalat tukevasti ilmassa. Minerva Kustannus Oy. 2004.

Hirn, Sven: Sirkus kiertää Suomea 1800-1914. Suomalaisen kirjallisuuden seura 1982

Hirn, Sven: Kaiken kansan huvit. Tivolitoimintaamme 1800-luvulla. Suomalaisen kirjallisuuden seura 1986.

Kakko, Sofia-Charlotta & Kekäläinen, Katri (toim.): "[Siellä on suupielet korvissa](#)". [Hyvinvointivaikutuksia sosiaalisesta sirkuksesta](#). Tutkivan teatterityön keskuksen julkaisu. Tampereen yliopisto. 2013.

Kakko, Sofia-Charlotta & Kekäläinen, Katri (ed.): "[They're smiling from ear to ear](#)". [Wellbeing Effects from Social Circus](#). Publication on the Centre for Practise and Research in Theatre. University of Tampere. 2013.

Kakko, Sofia-Charlotta & Kekäläinen, Katri (toim.): [Opas sirkuksen hyvinvointivaikutusten tutkimukseen](#). Tutkivan teatterityön keskuksen julkaisu. Tampereen yliopisto. 2013.

Kakko, Sofia-Charlotta & Kekäläinen, Katri (ed.): [A Guide to the Study of the Wellbeing Effects of Circus](#). Publication on the Centre for Practise and Research in Theatre. University of Tampere. 2013.

Lehtonen, Eeva-Liisa; Hirn, Sven & Vaisto, Erkki: Sirkus, tivoli ja sirkustempu. Kirjallisuutta 1945-1987. Sirkus ja varieteetaiteen ystävät CiVa 1988.

Leivo, Seppo & Leivo, Osmo (toim.) Zeppo Nievo ja muu elämäni. Books on Demand GmbH, Helsinki 2012.

Lillqvist, Katariina: Arvoisa Herra Tarzan. Balladi viimeisestä eläintenkesyttäjistä. Atena-kustannus 2005.

Maukola, Riina (toim.): Rotta vai tarua. Tanssiteatteri Hurjaruuth. Like 2006.

Mikkanen Raili, Valojärvi Laura: Mennään sirkukseen. Minervakustannus 2012.

Mäkelä, Solmu: Suuri Taikakirja. WSOY 1974.

Nevala, Heikki: Silmäkääntäjiä, konstiniekkoja ja loihtutaiteilijoita. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura 2011.

Nevala, Heikki (toim.): Suomen Taikapiiri since 1945. Suomen Taikapiiri ry 2007.

Nevala, Heikki: Huvielämän kiertolaisia. Kotimainen sirkus ja tivolitoiminta 1900-1950. Keravan museo ja Sirkuksen tiedotuskeskus. 2015.

Pakarinen, Petri: Sorin Sirkus: kaksi vuosikymmentä. Tampere, Sorin sirkus, 2006.

Purovaara, Tomi: Ihmeen väkeä! Suomalaisen sirkuksen sankaritarinoita. Like 2008.

Purovaara, Tomi: Nykysirkus. Aarteita, avaimia ja arvoituksia. Cirko – Uuden sirkuksen keskus. Like 2005.

Sándor Kleinbarth, Edit: Balleriina hevosen selässä. [Edit Sandor Kleinbarth: Tibo Trading]. 2007.

Sirkuskirjallisuutta 1945-1994. 100 vuotta suomalaista sirkusta 1896-1996. CiVa-Uutiset 2/96.

Suurenmoinen sirkus. Tekstejä sirkuksesta. Teatterimuseo 2004.

Taivalsaari, Eero: Sirkuselämää. Suomalainen sirkus kautta aikojen. Otava 2006.

Toivonen Katja (toim.): Haminan Teinisirkus. Painoviestintä 2008.

Tyni, Tatu: Taikuuden oppikirja. Motion Magic –liiketaikuus. Like 2004.

Vienonen, Tanja: Painovoimaa uhmaten – Sirkusakrobatian keskeinen termistö suomi – englantia. Pro gradu – tutkielma. Englannin kieli, kääntäminen ja tulkkaus. Kieli- ja käännöstieteiden laitos. Turun yliopisto, 2015.

Yhtä Sirkusta. Muistoja sirkuksesta. Turun maakuntamuseo 2002.